

Vägled

av

Björn Ljungquist

Kylan som låg över staden var narig, fuktig och kall. Över älven låg de små slöjor av dimma, som visade att det mörka strömmande vattnet höll på att frysa till. Några enstaka isflak flöt ned från Vänern och lyste ljusa på ytan. Inga måsar hördes skria i den mörka kvällen, i stället var det nästan rofyllt tyst. Det verkade som världen höll andan inför det stora som skulle ske. Ett nytt millenium skulle snart börja, något som många såg fram emot, medan andra anade faror och katastrofer.

Det var dagen före nyårsafton, klockan hade slagit fyra. Bara en dag kvar på det gamla året och årtusendet. Nyårsfirarna hade ännu inte kommit ut på stadens gator och torg, utan var fortfarande inne och laddade upp för den viktiga nattens festligheter. Hela staden låg tyst som om den väntade på vad som skulle hända vid tolvslaget när det nya årtusendet började.

En ensam gammal kvinna satt på stenpällaren som några av de gamla fartygen låg förtöjda vid och tittade upp mot himlen. Hon var klädd i en varm kamelhårskappa och hade en stickad basker lite käckt på sned. Ljusstrålarna från de stora strålkastarna på motsatta sidan älven, korsades sig högt uppe i luften och försvann in i molnen. Det var väldigt vackert, skrämmande för en del, men Elin tyckte enbart att det var vackert.

Under kriget hade sådana strålkastare funnits överallt runt städerna och använts av luftbevakningen, för att avslöja fientliga flygplan. Hon kom ihåg hur de hade korsat himlens mörker och fångat in flygplanen.

"Timglaset" kallades de breda korsade ljusstrålarna för, i Göteborgs Posten. Elin log inom sig av den symbolik, som de spelade ljusstrålarna hade för just henne. Från det att de tände strålkastarna, för några veckor sedan tills nu, hade den övre delen av timglaset gjorts mindre och mindre, för att på nyårsnatten försvinna helt. Då skulle världen gå in i ett nytt millenium och många hoppades på en bättre värld under det nya årtusendet.

Borta på parkeringsplatsen vid operan stod färdtjänsttaxin och väntade. Hon hade sagt till chauffören att hon bara skulle sitta och titta ett tag, men hon var inte säker på att han hade förstått. Det hade inte varit lätt att förklara för honom att hon hade velat åka hit ner till Packhuskajen, över huvud taget. Han hade tittat misstänksamt på henne.

En ensam gammal kvinna, sent på kvällen och så här på nyårskvällen när det dessutom var kallt ute. Men hon verkade inte på något sätt snurrig, så hon kunde förmodligen ta vara på sig själv. Men det hjälpte nu inte, han hade fortfarande inte förstått. Och eftersom hon sade att hon skulle betala sin del av räkningen, lade han sig inte i vad hon gjorde.

Nu satt hon ensam på pällaren och tittade ut över himlen, på andra sidan älven. Hon satt tyst och drömmande. Det var mycket som hon hade att tänka på nu. HAN hade talat med henne igen och sagt till henne att sanden i hennes timglas nu nästan runnit ut. Att hon skulle göra sig beredd att lämna sitt jordiska liv, en sak som hon hade väntat på ända sedan hennes Per dog.

HAN hade också styrt hennes steg ned till kajen, denna nyårskväll. Den kaj som betytt så mycket för henne och för den stad som fött henne. HANS budskap hade inte skrämt henne. Det hade de egentligen aldrig gjort, även om HAN ibland hade kommit med hemska besked och förvarningar. Men nu förstod hon att hennes jordevandring var till ända. Att sanden hade runnit ut ur hennes timglas.

HANS närvaro hade med åren blivit en naturlig del i hennes liv och den ville hon inte vara utan. Första gången Elin kom ihåg att HAN talat med henne, var när hon gick i skolan. Hon var tio år och gick i fjärde klass i Gråbergsskolan. Hennes fröken hette Bergman och var väldigt snäll, men hon kom inte ihåg vilket nummer det var på klassrummet. Hennes plats var alldeles intill ett fönster och där kunde hon se ut.

Hon kom också ihåg att det var timman alldeles före den sista rasten och de skulle ha slöjd timman efter. Fröken Bergman hade alldeles i slutet av lektionen påmint eleverna om det stora standardprovet i matematik, följande onsdag och Elin hade känt det som om hon nästan svimmat. Standardprov i räkning och hon som hade så svårt för räkning. Hon kände hur all glädje försvann ur henne. Svenska språket, geografi, kristendom och historia klarade hon bra, men i räkning var hon en av de sämsta i klassen. Hon begrep bara inte hur det fungerade.

På rasten hade hon dragit sig undan från de andra kamraterna, för att kunna klara ut tankarna lite. Det var likadant vid alla provräkningar. Betyget hon fått förra året var ett B- och det hade hon kanske mest fått för att hon aldrig var borta från någon lektion och verkligen försökte. Men hon förstod inte det där med räkning. Hon kände det som om hon hade velat kråkas.

Hon ställde sig längst nere i hörnet av skolgården, för att få vara i fred med sina tankar. Hon stod med ryggen mot skolhuset nere vid staketet och tittade ned på trafiken i Gråbergsbacken. Ekipagen som skulle uppför, stretade och drog. De flesta drogs av en häst, men en del lass som såg tunga ut drogs av två hästar. En del kuskar hjälpte till och sköt på. De som däremot var på nedväg, hade all möda i världen att hålla tillbaka vagnarna från att rutscha ned, med hästarna före. Nere vid färjan hade hon sett en begravningsvagn en gång och den var dragen av fyra svarta hästar. Pappa berättade att det var väldigt svårt att köra med fyra hästar och hon hade tänkt att en dag när hon var stor, skulle hon lära sig det.

Sakta övergick tankarna på den förestående provräkningen, till att blekna bort och hon började känna sig bättre till mods. Elin brukade lösa problem på det sättet.

När sedan en magister för sjätteklassarna kom ut på trappan och ringde in för nästa timma, hade Elin glömt hela provräkningen och var lika strålande glad som hon alltid brukade.

Nu hade de syslöjd och det var ett av Elins bästa ämne. Nästan varje lektion brukade fröken säga några snälla ord om hennes handarbete. Hon höll på med en grå klänning som hon skulle ha i skolköket under det vita förklädet. Under tiden flickorna satt och sydde, skulle det vara tyst i klassrummet och det gav Elin tid att tänka på behagliga saker. Det var ju fredag och i morgon slutade skolan redan klockan tre.

Till helgen skulle hela familjen åka över till Hisingen och hälsa på en farbror och faster. Det var någon som fyllde år och alla kusinerna skulle få möjlighet att leka tillsammans. Farbror och faster bodde i ett eget hus, alldeles intill det höga berget.

Hon satt och fantiserade om vad hon och kusinerna skulle göra i farbror och fasters stora trädgård. Plötsligt kände hon det som om någon kallade på henne. Hon tittade sig omkring, men ingen annan i klassen tycktes märka det. Det var någon som kallade på henne, på ett tyst och konstigt sätt. Fingrarna fortsatte automatiskt att sy de små stygnen i tygets fäll. Jo, det var på något sätt som om någon ville prata med henne. Hon kände sig varken rädd eller förvånad. Den var nästan som om hon hade väntat på att någon skulle kalla på henne.

Långsamt klarnade det i Elin vad som höll på att ske. Det måste vara HAN som talade till henne. Gud som dom sjöng om varenda morgon och som prästen i Birgitta Kapell brukade berätta om på högmässan. Om HAN existerade eller inte hade aldrig varit någon stor fråga för Elin. Hon bara accepterade att be sina böner som alla de andra barnen i skolan och gå till kyrkan med Mor och Far på söndagarna. Något alternativ till det hade hon aldrig tänkt på. Det bara var så.

Nu satt hon stilla och kände hur HAN talade till henne. En sällsam frid spred sig i hennes kropp och hon började förvånat förstå vad HAN sade. HAN pratade till henne med ord som hon förstod väldigt väl, även om hon aldrig hade hört dem förut. Det gällde räkning. Och i räkning, det var för Elin bland annat alla de svåra gångertabellerna. Gångertabellerna, de långa förhatliga raderna av siffror som hon aldrig förstått. 1:an, 2:an, 5:an och 10:an hade hon faktiskt lyckats banka in i huvudet under höstterminen. Men vanligtvis behövde bara siffrorna kastas om, för att hon skulle vara helt förlorad.

Att 7×5 blev 35 var hon oftast på det klara med, men att 5×7 också blev 35, det kom hon aldrig ihåg. Det var som om det alltid låste sig i huvudet på henne, så fort det kom till en massa siffror. Men nu kände hon att hon fick det förklarat för sig på ett naturligt sätt. Det verkade nästan som om hon plötsligt förstod vad siffrorna betydde.

Hon satt stilla på sin stol och lät fingrarna forma stygn efter stygn, små och jämna, utefter hela fällen och kände HANS röst inom sig. Hon kunde ju fyra tabeller utantill, det innebar att om hon bara vände på kombinationerna så kunde hon redan fyra gånger i de övriga åtta tabellerna också. Utan att hon egentligen reflekterade över det, konstaterade hon för sig själv att då kunde hon ju redan 33% av tabellerna.

I vanliga fall hade Elin brutit tankeverksamheten här och hittat på något annat, men nu satt hon stilla och lät sig fyllas med gånger, procent och delat med. Bit för bit klarnade logiken i matematiken för henne och hela tiden hörde hon rösten inom sig. Rösten som förklarade de olika lösningarna, på det som tidigare bara varit ett oerhört problem.

När lektionen och skoldagen var slut, förklarade Elin sina kunskaper för Svea, den kamrat som hon alltid hade sällskap hem med från skolan.

– "Visste du att om 5×8 är 40, så är 40 delat med $8 = 5$ ", sade hon.

Svea tittade förvånat på henne. Vad pratade Elin egentligen om? Räkning, nu när skolan var slut för dagen och de var på väg hem. Räkning det var väl inget som flickor skulle syssla med efter skolan. De hade ju massor av andra göromål. Men Elin gav sig inte, det kändes som om hon ville pröva sina nya kunskaper.

– "Och 60 delat med 12 är 5, för 5×12 är ju 60 !"

Elin var riktigt rosig på kinderna när hon förklarade matematikens mysterier för sin kamrat. Och det verkade som om hon kunde allt och aldrig ville sluta. Svea blev aldrig klok på vad som tagit åt Elin. Men hon var verkligen förändrad.

Från att ha varit en vanlig grannflicka som man lekte tillsammans med hade hon börjat tala om räkning. Att Elin hade pratat med HONOM fick hon aldrig reda på och om hon fått det, så är det inte säkert att hon förstått. Men att matematiklektionerna därefter aldrig blev sig lika var sant.

Standardprovet var ett prov som man inte fick reda på resultatet av. Men fröken Bergman kom hem till Elins mamma på Kustroddaregatan, efter ett par dagar och pratade med henne om Elins provresultat. Hon hade sagt att hon aldrig varit med om någon så stor förändring. Ingen på skolan hade någonsin trott att Elin skulle lära sig räkna, mer än hjälpligt.

På några veckor hämtade Elin ifatt allt det som hon tidigare inte förstått och nådde fina resultat i skolan. Att sedan Elin i femte klass vände sitt betyg i räkning från ett svagt B – till att bli den klarast lysande matematikbegåvningen i hela skolan, blev sedermera något som ingen egentligen förstod, men många talade om.

Sedan hade HAN inte hört av sig på ett långt tag. HAN hade bara funnits där på något tryggt och stillsamt sätt och Elin hade tyckt om det. Om hon drog sig rätt till minnes så var nästa tillfälle som HAN egentligen talade till henne igen, den gången när hon som sjuttonåring hade mött Per Lindström. Per Lindström var en pojke gick på Navigationsskolan och läste Kaptensbrevet och hon jobbade på nere på kafferosteriet alldeles intill.

På eftermiddagen brukade hon gå förbi det gamla Kvinnofängelset på väg upp till spårvagnen. Då hade hon sett honom flera gånger, snygg och reslig, men eländigt mager och alltid släpande på en massa stora böcker.

En eftermiddag när hon som vanligt var på väg ut genom rosteriets stora port hade hon känt HANS röst igen. HAN sade till henne att hon skulle bekanta sig med Per. Detta var visserligen en nästan helt omöjlig sak för en flicka att göra, men hon kände ingen oro, utan bara en viss förundran.

Så när hon kom ikapp den magre ynglingen i höjd med Torggatan, nästan framme vid Gustav Adolfs Torg och såg att en av de tjocka böckerna under hans arm höll på att glida ut, hejdade hon sig. Efter ett par steg tappade han också inte bara den tjocka boken utan hela bunten. När böckerna slog i marken och en massa lösa papper spred ut sig, såg han alldeles förtvivlad ut. Elin hukade sig ned intill honom och började hjälpa till med att plocka upp böckerna.

– ”Det var en förfärlig otur min Herre”, sade hon och räckte över böckerna till den vilsne ynglingen, som stammade ett förläget tack och Elin ilade iväg upp mot Gustav Adolfs Torg och spårvagnen.

När hon väjde för en dragkärra på Norra Hamngatan, sneglade hon tillbaka och såg att han fortfarande stod kvar och sysslade med böckerna. Hon kände en ilning i kroppen som inte på något sätt var obehaglig och tänkte sedan en hel del på det som hänt.

Per Lindström hade sedermera blivit hennes make och skänkt henne sex fina ungar. Hennes pappa hade hjälpt dem och pratat med hyresvärlden, så att de fick en lägenhet i samma hus som Elin vuxit upp i, fast med adressen Karl Johansgatan.

Per var inte mycket hemma, utan försörjde sig de första åren på allehanda ströjobb. Men när han väl fått sitt examensbrev och sedan fått hyra som Styrman på en Broströmmare, så var livet mindre besvärligt. Att segla som sjöofficer var ett aktat och välbetalt jobb. Det kom en dragsedel med pengar från rederiet varenda månad och den täckte väl kostnaderna för familjen och gav också ett visst överskott, som Elin kunde sätta in på banken.

Efter sju år som styrman på olika trader, hade Per fått ett erbjudande som befälhavare på ett mindre fartyg som gick på nordsjöfart. Tjänsten innebar också att de hade fått en lägenhet nere i de stora tegelstenshusen vid Klippan.

I husen runt om, som också rederierna ägde, bodde det andra kaptensfamiljer och Elin hade haft ett behagligt liv. Barnen hade det lätt för sig i skolan och de tre äldsta hade redan kommit in på läroverket. De hade en ordnad ekonomi och behövde inte oro sig för något alls.

Ute i Europa hopade sig krigsmolnen, men Elin kände ingen oro. Inte heller när hon hörde att man hade lagt ut minor i den svenska ytterskärgården, oroade hon sig. Hon visste att det som skulle ske det skedde och HAN skulle vara med henne hela tiden. Under nästan hela kriget kunde Per inte komma hem. Hans båt hade blivit konfiskerad i en engelsk hamn och gick på kustfart där.

Hon mindes en gång när HAN kallat på henne. Det var en lördagseftermiddag i början av året, en av krigsvintrarna fast hon kom inte ihåg vilken. Men det borde ha varit 1941 för hon trodde att Lina var tolv år då. Lina och Gustav, de två yngsta var ute och lekte och HAN uppmanade henne att gå ned till Stockhamnen och hämta dem. Utan att reflektera alltför mycket gjorde hon som HAN sade. Barnen blev visserligen ledsna och besvikna över att deras Mor kom ut och hämtade dem, men följde ändå med.

Dagen efter fick hon höra att tre barn som varit och lallat på isen i Stockhamnen hade ramlat i och drunknat. En av Röda Bolagets bogserare hade gjort svallvågor och de lekande barnen hade inte kunnat hålla sig kvar på isflaken när vågorna kom. Hon kände ingen av de bortgångna barnen, men mellanpojken Elof trodde sig veta att de bodde i de nybyggda solgårdarna uppe vid Kusttorget och var barn till några som arbetade nere på verkstäderna.

Den veckan hade hon fört på tal i Symötet att de skulle hjälpa de efterlevande i familjerna, som mist sina barn. På ett möte i Älvsborgsskolan hade man sedan samlat ihop både pengar och persedlar till de drabbade. På begravningen i Karl Johans Kyrka var det nästan fullt, något som aldrig tidigare förekommit när ett vanligt arbetarbarn begravts.

När sedan Per bara fick uppleva ett år av sin pensionering, hade hon också vetat det långt i förväg. De hade vid den tiden ett hus i Skytteskogen och levde ett gott liv. Alla barnen var gifta hade egna familjer och alla hade det bra. De hade också givit dem många välartade barnbarn.

HAN hade talat med henne vid flera tillfällen och förberett henne på den smygande kräftan som Per drabbades av. Från början visste hon riktigt vad sjukdomen innebar. Visst såg hon att Per blev tunnare och tunnare, men han hade ju egentligen aldrig varit kraftig. Ändå gick de sista månaderna väldigt fort.

Hon minns att de suttit på altanen och tittat ut över Slottsskogen när hon första gången sett att Per led. Han hade jobbat i trädgården och de satt på altanen och drack kaffe, när Per plötsligt vek sig dubbel och ramlade ihop. När ambulansen kom hade hon åkt med den när de körde honom upp i ilfart till Jubileumskliniken på Sahlgrenska Sjukhuset.

Läkaren hade sagt till henne att det inte var någon större idé att hon stannade kvar på sjukhuset och väntade, så hon beslöt sig för att gå hem igen och meddela barnen vad som hänt. Sedan hade allt följt slag i slag. Man hade opererat Per och konstaterat att han var full av kräfta. Läkaren sade redan tidigt till Elin att det inte fanns några ljusa utsikter för att operationen skulle göra Per bättre. Elin hade nickat för hon visste.

Någon månad därefter hade Per gått bort. Visst hade sorgen efter Per varit tung, men HAN hade pratat med henne många gånger under den tiden. Ibland kände hon det som om HAN övergivit henne och ibland förbannade hon HAN som inte hjälpte henne bättre. Men varje gång förklarade HAN varför saker skedde och vad hon skulle göra.

Hon hade bott kvar i huset fram tills hon fyllde nittiofem år. Sedan tyckte hon att det var bättre att flytta in i ett rum på ett äldreboende, eftersom hon tyckte att det blev jobbigare att sköta huset.

Nu hade hon bott på Högsbohemmet i fem år och tyckte fortfarande att hon hade det rätt bra. Kroppen var ju inte ung längre men hon var klar i huvudet och hade alltid mycket att göra. De andra på hemmet behövde ofta en hjälpare hand och fastän de flesta var betydligt yngre än vad hon var, så var det alltid hon som var i stånd att hjälpa dem.

Barnen eller barnbarnen brukade komma minst en gång i veckan och nästan alltid tog de en tur med bilen. Elin hade aldrig haft vare sig körkort eller bil, men tyckte ändå om att åka med. De brukade köra omkring i stan och titta på de olika platserna som Elin tyckte hade haft betydelse för henne i sitt liv. Därför visste hon det mesta som hänt i hennes stad.

Det gamla kafferosteriet nere på Packhuskajen, där hon jobbat under flera år i sin ungdom, hade brunnit ned och sedermera rivits. Nu stod det stora fina Operahuset där. Bergknallen som Kvinnofängelset hade stått på var också borta. Den stora trafikleden hade hyvlat bort knallen helt. Älvsborgsskolan som barnen gått i var också borta. Där var det en uppfart till den nya stora hängbron, som hade gjort färjorna David Carnegie och Hugo Hammar överflödiga.

Ja, det var mycket som hade hänt i hennes födelsestad. Nästan alla de gamla karakteristiska landshövdingehusen hade rivits på sextioalet och runt om staden hade nya ytterområden vuxit upp. Hamnen hade hägnats in så det gamla söndagsnöjet att promenera utefter kajen och titta på fartygen, fanns inte längre. Ja, fartygen var ju också borta. Det låg ett och annat i dockan på Götaverken då och då, men annars var det bara de gamla skeppen nere vid Packhuskajen som kunde locka fram den genuina känslan av göteborgsk hamnstadsmiljö. Skeppen som hon nu satt och tittade på.

Nu hade HAN meddelat henne att sanden i hennes timglas nu var slut och att hon skulle bereda sig.

Trots att hon hade en tjock vinterkappa på sig kunde hon känna att det kylde lite från pållaren av bohuslänsk granit. Ljusfenomenet spelade på himlen och Elin kände att hon kunde vara helt nöjd med sitt liv. Det var tyst och stilla omkring henne, nästan som på en kyrkogård. På gatan bakom henne hörde hon en och annan bil fräsa förbi. Om några år skulle också de tystna. Man hade bestämt att gräva ned trafiken i en tunnel under stan och då kunde denna delen av kajen kanske få tillbaka lite av sin gamla karaktär.

Hon reste sig mödosamt. Lederna stelnade till lite grann när hon satt så. Sakta började hon gå tillbaka mot den väntande taxin. I morgon var det nyårsafton och ett nytt tusenårskifte. Staden hade rustat för firandet. Och då skulle det antagligen vara massor av festklädda människor nere på kajen.

Man hade också planerat att bränna av ett stort fyrverkeri på andra sidan älven, som man brukade göra på varje nyår. Men nu skulle det visst bli något alldeles extra. Så hon hoppades att det skulle vara så pass klart väder, så att folket fick glädje av skådespelet.

Hemkommen kom ett av de unga biträdena och frågade var hon hade varit. De hade saknat henne vid kvällskaffet och blivit oroliga. Elin log milt och sade att inte behövde

de vara oroliga för en vuxen kvinna inte. Sedan gick hon in på sitt rum och stängde dörren.

Följande dag gjorde Elin i ordning sina tillhörigheter. Hon hade skrivit små lappar på allt, vad var och en skulle ha efter henne. HAN hade rått henne i vissa frågor, när hon var osäker på om det var den eller den som speciellt hade tyckt om en sak. Så bad hon biträdena att hon skulle få bada och tog sedan rena kläder på sig. På nyårsafton serverades det alltid en extra lyxig måltid och Elin tog till och med ett glas vin till. Televisionsapparaten stod på i dagrummet och visade festligheter från hela världen. Några matematiker diskuterade också hur de lyckats rätta till ett allvarligt fel på någon datamaskin, som visst hade en väldig betydelse för hela mänskligheten.

När klockan passerade tio gick Elin tillbaka till sitt rum. Hon klädde av sig och vek sedan omsorgsfullt ihop kläderna och lade dem på stolen intill sängen. Klädd i ett nystruket nattlinne gick hon så till sängs, bad sin vanliga aftonbön till HONOM och somnade. När sedan himlen lystes upp av det flammande fyrverkeriet som förkunnade ett nytt årtusende, kom HAN till Elin i sömnen och hämtade hem henne,